

بررسی موضوعی و حکمی اعانه بر حرام در فقه قراردادها

با مقایسه در نظام‌های حقوقی ایران، مصر و انگلستان

تألیف:

دکتر سید محمدهادی قبولی درافشان

عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد

با دیباچه‌ای از دکتر محمدتقی فخلعی

استاد دانشگاه فردوسی مشهد

تقديم به:

پيشگاه نوراني عالم آل محمد (ص)

صاحب سرير ارتضا

حضرت امام علي بن موسى الرضا المرتضى

عليه آلاف التحية و الثناء

فهرست مطالب

۱۳ دیباچه استاد دکتر محمدتقی فخلعی
۱۵ پیشگفتار
۱۹	فصل نخست - مفهوم، مبانی و قلمرو قاعده اعانه بر حرام
۱۹ مبحث نخست: مفهوم و مبانی قاعده
۱۹ گفتار نخست: مفهوم قاعده
۲۰ الف: مفهوم اثم و عدوان
۲۲ ب: مفهوم اعانه
۲۵ گفتار دوم: مبانی قاعده
۲۵ بند نخست: کتاب
۲۷ بند دوم: سنت
۳۰ بند سوم: اجماع
۳۱ بند چهارم: عقل
۳۵ مبحث دوم: قلمرو قاعده
۳۵ گفتار نخست: قلمرو قاعده در فقه
۴۴ گفتار دوم - قلمرو قاعده در حقوق

۶ □ بررسی موضوعی و حکمی اعانه بر حرام در فقه قراردادها ...

فصل دوم - بررسی موضوعی و حکمی اعانه بر حرام در فقه

قراردادها ۴۷

مبحث نخست: بررسی موضوعی اعانه بر حرام در فقه قراردادها ۴۷

گفتار نخست: بررسی موضوعی اعانه بر حرام در فقه امامی ۴۷

بند نخست: نظریه لزوم قصد برای تحقق اعانه ۴۸

الف: مجرد وجود قصد ۴۹

دلیل اول: تبادر ۵۳

دلیل دوم: صحت سلب ۵۴

دلیل سوم: سیره متشرعه ۵۵

ب: وجود قصد به همراه تحقق معان علیه ۵۶

بند دوم: نظریه عدم لزوم قصد برای تحقق اعانه ۶۰

الف: مجرد ایجاد مقدمه بدون لحاظ قصد ۶۰

ب: قصد و یا صدق عرفی به نحو قضیه شرطیه مانعه الخلو ۶۵

ج: مجرد وقوع معان علیه در خارج ۷۲

گفتار دوم: بررسی موضوعی اعانه بر حرام در فقه مذاهب اربعه ۷۶

بند نخست: فقه حنفی ۷۶

الف. نظریه قصد ۷۷

ب. نظریه علم ۷۸

بند دوم: فقه شافعی ۷۹

بند سوم: فقه مالکی ۸۱

بند چهارم: فقه حنبلی ۸۳

مبحث دوم: بررسی حکمی اعانه بر حرام در فقه قراردادها ۸۴

گفتار نخست: حکم تکلیفی اعانه بر حرام در فقه قراردادها ۸۴

الف: نظریه حرمت و ادله آن ۸۵

بند نخست: حکم تکلیفی اعانه بر حرام در فقه امامی ۸۵

۱- کتاب ۸۶

فهرست مطالب □ ۷

۹۰	۲- سنت
۹۰	۲- ۱- روایات اجاره
۹۲	۲- ۲- روایات بیع
۹۷	۳- عقل
۱۰۱	۴- اجماع
۱۰۲	ب: نظریه عدم حرمت و ادله آن
۱۰۹	۱- اصل
۱۱۰	۲- تخصیص ادله حرمت
۱۱۱	۳- سیره متشرعه
۱۱۳	بند دوم: حکم تکلیفی اعانه بر حرام در فقه مذاهب اربعه
۱۱۳	الف: فقه حنفی
۱۱۳	الف. ۱. نظریه حرمت و ادله آن
۱۱۴	الف. ۲. نظریه عدم حرمت و ادله آن
۱۱۸	ب: فقه شافعی
۱۱۸	ب. ۱. نظریه حرمت و ادله آن
۱۲۰	ب. ۲. نظریه عدم حرمت و ادله آن
۱۲۱	ج: فقه مالکی
۱۲۱	ج. ۱. نظریه حرمت و ادله آن
۱۲۸	ج. ۲. نظریه عدم حرمت و ادله آن
۱۲۹	د: فقه حنبلی
۱۲۹	د. ۱. نظریه حرمت و ادله آن
۱۳۰	د. ۲. نظریه عدم حرمت و ادله آن
۱۳۱	گفتار دوم: حکم وضعی اعانه بر حرام در فقه قراردادها
۱۳۱	بند نخست: حکم وضعی اعانه بر حرام در فقه امامی
۱۳۲	الف. نظریه صحت و ادله آن
۱۳۷	ب. نظریه بطلان و ادله آن
۱۴۸	الف: اشکالهای سندی

۸ □ بررسی موضوعی و حکمی اعانه بر حرام در فقه قراردادها ...

- الف. ۱. جلال و مکانت قدر مؤلف ۱۴۸
- الف. ۲. توثیق عام ۱۴۹
- الف. ۳. شهرت عملی ۱۵۰
- الف. ۴. مطابقت مضمون روایت با قواعد فقهی ۱۵۱
- ب: اشکال‌های متنی ۱۵۲
- بند دوم: حکم وضعی اعانه بر حرام در فقه مذاهب اربعه ۱۵۳
- الف: فقه حنفی ۱۵۴
- الف. ۱. نظریه بطلان و ادله آن ۱۵۴
- الف. ۲. نظریه عدم بطلان و ادله آن ۱۵۴
- ب: فقه شافعی ۱۵۷
- ب. ۱. نظریه بطلان و ادله آن ۱۵۷
- ب. ۲. نظریه عدم بطلان و ادله آن ۱۵۸
- ج: فقه مالکی ۱۶۱
- ج. ۱. نظریه بطلان و ادله آن ۱۶۱
- ج. ۲. نظریه عدم بطلان و ادله آن ۱۶۲
- د: فقه حنبلی ۱۶۳
- د. ۱. نظریه بطلان و ادله آن ۱۶۳
- د. ۲. نظریه عدم بطلان و ادله آن ۱۶۵
- دستاورد ۱۶۶

فصل سوم - رویکرد مقایسه‌ای به تأسیسات حقوقی مشابه در نظام

حقوقی ایران، مصر و انگلستان ۱۷۱

- مبحث نخست: نظام حقوقی ایران ۱۷۱
- گفتار نخست: قانون مدنی ۱۷۲
- گفتار دوم: نظرات حقوق‌دانان ۱۷۷
- بند نخست: مفهوم جهت معامله و تمایز آن از مفاهیم مشابه ۱۷۷

فهرست مطالب □ ۹

الف: مفهوم جهت معامله	۱۷۷
ب: تمایز جهت معامله از مفاهیم مشابه	۱۸۳
ب. ۱. علت (سبب) معامله یا تعهد	۱۸۳
۱- حق حبس در قراردادهای معوض	۱۸۷
۲- حق اجبار متعهد به ایفای تعهد	۱۸۸
۳- معاف شدن یک طرف از اجرای تعهد	۱۸۸
ب. ۲. موضوع (مورد) معامله	۱۹۲
بند دوم: اثر جهت نامشروع در معامله	۱۹۵
الف: وضعیت حقوقی معامله دارای جهت نامشروع	۱۹۵
ب: شرایط تأثیر جهت نامشروع در وضعیت معامله	۱۹۶
ب. ۱. وجود واقعی جهت نامشروع در یکی از طرفین معامله	۱۹۷
ب. ۲. بی‌واسطه بودن جهت نامشروع	۱۹۷
ب. ۳. بارز بودن جهت نامشروع	۱۹۹
ب. ۴. تصریح به جهت نامشروع	۲۰۰
ب. ۴. ۱. تصریح در مفهوم مضیق	۲۰۰
ب. ۴. ۲. تصریح به معنای اعم (نقش عرف در تشخیص صریح)	۲۰۴
ب. ۵. هم‌زمان بودن تصریح به جهت نامشروع با انشای عقد	۲۰۹
دستاورد	۲۱۱
مقایسه نظام حقوقی ایران و فقه قراردادها	۲۱۲
مبحث دوم: نظام حقوقی مصر	۲۱۶
گفتار نخست: موضع قانون مدنی	۲۱۶
بند نخست: قانون مدنی قدیم	۲۱۶
الف: مفهوم سبب در نظریه سنتی	۲۱۷
ب: شرایط سبب در نظریه سنتی	۲۱۹
ب. ۱. وجود سبب	۲۱۹
ب. ۲. واقعی بودن سبب	۲۲۱
ب. ۳. مشروع بودن سبب	۲۲۳

۱۰ □ بررسی موضوعی و حکمی اعانه بر حرام در فقه قراردادها ...

- بند دوم: قانون مدنی جدید ۲۲۶
- الف: مفهوم سبب ۲۲۶
- ب: اثبات سبب ۲۲۷
۱. عدم ذکر سبب در عقد ۲۲۸
۲. ذکر سبب در عقد ۲۲۹
- ج: شرایط لازم برای سبب ۲۲۹
- گفتار دوم: موضع رویه قضائی مصر ۲۳۵
- دستاورد ۲۴۰
- مقایسه نظام حقوقی مصر و فقه قراردادها ۲۴۱
- مبحث سوم: نظام حقوقی انگلستان ۲۴۳
- گفتار نخست: قراردادهای غیر قانونی ۲۴۳
- بند نخست: مفهوم قراردادهای غیر قانونی ۲۴۳
- بند دوم: انواع قراردادهای غیر قانونی ۲۴۵
- الف. تقسیم قراردادهای غیر قانونی از دیدگاه حقوق دانان انگلیسی ۲۴۶
- الف. ۱. تقسیم قراردادها بر اساس ماهیت رفتار سرزنش آمیز ۲۴۶
- الف. ۲. تقسیم قراردادها بر اساس انعقاد، اجرا و اهداف ۲۴۷
- الف. ۳. تقسیم بندی قراردادها بر اساس آثار قانونی آنها ۲۴۸
- الف. ۴. تقسیم قراردادها بر اساس منبع قاعده نقض شده ۲۴۹
- ب. تقسیم قراردادهای غیر قانونی توسط کمیسیون اصلاح قوانین انگلستان ۲۵۰
- ب. ۱. قراردادهای مشتمل بر ارتکاب یک عمل خلاف قانون ۲۵۰
- ب. ۲. قراردادهای مخالف نظم عمومی ۲۵۱
- ۱- قراردادهای مشتمل بر ارتکاب عمل خلاف قانون ۲۵۱
- ۱.۱. قراردادهایی که نفس انعقاد آنها خلاف قانون است. ۲۵۱
- ۲.۱. قرارداد برای ارتکاب جرم ۲۵۳
- ۳.۱. قرارداد برای ارتکاب تخلف مدنی ۲۵۳
- ۴.۱. استفاده از موضوع قرارداد برای یک هدف غیر قانونی ۲۵۵
- ۵.۱. غیر قانونی بودن شیوه اجرای قرارداد ۲۵۶

فهرست مطالب □ ۱۱

- ۶.۱. قراردادهای بیمه مسئولیت اعمال غیر قانونی ۲۵۷
- ۱.۶.۱. قرارداد بیمه مسئولیت کیفری ۲۵۷
- ۲.۶.۱. قرارداد بیمه مسئولیت مدنی ۲۵۷
- ۳.۶.۱. قرارداد بیمه مسئولیت مدنی ناشی از اعمالی که جرم هستند. ۲۵۸
- ۷.۱. تعهد به پرداخت پول به شرط ارتکاب عمل غیر قانونی ۲۵۸
۲. قراردادهای مخالف نظم عمومی ۲۵۸
- ۱.۲. قراردادهای اشخاص متأهل مبنی بر ازدواج ۲۵۸
- ۲.۲. قرارداد بین زوجین برای افتراق آتی ۲۵۹
- ۳.۲. قراردادهای راجع به امور ناشی از طلاق ۲۵۹
- ۴.۲. قراردادهای نامتناسب با مسئولیت والدین ۲۵۹
- ۵.۲. قراردادهای محدود کننده ازدواج ۲۶۰
- ۶.۲. قراردادهای دلالتی ازدواج ۲۶۰
- ۷.۲. قراردادهای مروج بی‌عفتی جنسی ۲۶۰
- ۱.۷.۲. قراردادهایی که هدف آنها صرف روابط غیر اخلاقی است. ۲۶۱
- ۲.۷.۲. قراردادهایی که هدف آنها ایجاد روابط پایدار است. ۲۶۳
- ۸.۲. قراردادهایی که دادگستری را مختل می‌کند. ۲۶۴
- ۹.۲. قراردادهای حذف کننده صلاحیت دادگاهها ۲۶۴
- ۱۰.۲. قراردادهایی که هدف از آن فریب مقامات عمومی است. ۲۶۴
- ۱۱.۲. فروش عنوانها و افتخارات ۲۶۴
- ۱۲.۲. تجارت با دشمن ۲۶۴
- ۱۳.۲. قراردادهایی که مشتمل بر انجام عملی غیر قانونی در یک کشور خارجی دوست هستند. ۲۶۵
- ۱۴.۲. قراردادهای محدود کننده آزادی شخصی ۲۶۶
۳. قراردادهای محدود کننده تجارت ۲۶۶
- گفتار دوم: حکم و معیار قراردادهای غیر قانونی ۲۶۷
- بند نخست: حکم قراردادهای غیر قانونی ۲۶۷
- بند دوم: معیار قراردادهای غیر قانونی ۲۶۸

۱۲ □ بررسی موضوعی و حکمی اعانه بر حرام در فقه قراردادها ...

۲۶۹.....	الف. کفایت مجرد علم برای تحقق غیر قانونی بودن
۲۷۱.....	ب. کفایت مجرد مشارکت برای تحقق غیر قانونی بودن
۲۷۶.....	دستاورد
۲۷۷.....	مقایسه نظام حقوقی انگلستان و فقه قراردادها
۲۸۱.....	دستاورد نهایی
۲۹۱.....	فهرست منابع و مآخذ
۲۹۱.....	الف. منابع عربی
۳۰۸.....	ب. منابع فارسی
۳۱۶.....	ج. منابع لاتین